

Fladby vannverk.

Fra start til slutt.

Av Per Fladby 2021

Resyme

Fladby vannverk var et andelslag etablert tidlig i 1930 åra som ble overtatt av Gjerdrum Kommune i 1998. Ved etableringen av vannverket var det 9 andelseiere, 1 på Flatby, 2 på Asmyr, 1 på Holmen og resten i Fjelstagra og Hammer. Selve vanndammen lå i Flatbyfjellet ca. 220 m over havet. Dammen ble bygd over en bekk som hadde utspring lengre oppe i fjellet og ikke direkte fra myr, noe initiativtagere så på som viktig. Demningen ble forhøyet med 1 m i 1947, da det allerede før den tørre sommeren 1947 var bekymring over for lite vann. Det ble åpnet for noen nye andelseiere i årene etterpå. Seinere i 1970 og 80 åra ble stadig flere knyttet til vannverket, men disse ble ikke andelseiere. Ved overdragelsen av vannverket ble det levert vann til 22 husstander/gårdsbruk.

Planlegging og etablering

Seint i 1920 åra har nok behovet for vann av bedre kvalitet og stabilere tilgang meldt seg. For gårdsbruka ute i bygda var det naturlig å se til fjellet for å finne nok reint vann.

Før dette var det vanlig at hvert gårdsbruk hadde sin egen gårdsbrønn. Noen hadde nok også to, en til fjøs og stall og en til husholdningen. Felles for disse var at de var utgravd i jordmasser og ble fylt av tilsig, gjerne fra sprekker i fjell. Fordi det sjelden var gjennomstrømming i disse dammene ble ofte vannet av svært varierende kvalitet og mengde.

I flere kommuner rundt på Romerike var etableringen av vannverk i gang i 1920 åra. Andelseierne i Flatby vannverk kom tidlig i kontakt med Ullensaker Vannverk som da var godt i gang. Her ble det knyttet kontakt med ingeniører, leverandører av rør og annet nødvendig utstyr. Av korrespondansen fra diss åra kan en lese om vurderingen av rørtypen og andre forhold rundt byggingen.

Leverandørene av rør forsøkte å overbevise om at den typen de kunne levere var det beste alternativet. Vurderinger om det skulle brukes trerør eller galvaniserte jernrør var alternativene. Til slutt ble en kombinasjon valgt, trerør fra dammen og ned til dyrkamarka på Flatby. Disse rørene (viklede trerør) ble levert fra en bedrift i Sarpsborg, til sammen 230 m, derfra galvaniserte jernrør. Etter en pruterunde fikk de rørene ned i pris fra kr 3,40 til kr 3,30 fritt levert Kløften stasjon.

Andelseiere og etablering av andelslaget.

Av korrespondanse og protokoll ser vi at de 9 første andelseiere var Ole Hammer – på Hammer, Oskar Frantsen, Ole Fjelstad og Thorstein Gauterud på Fjelsta, Fru Brodal og Torstein Gauterud på Holmen, Olav K Asmyhr og Helge Bøhler på Asmyr og Marta Fladby på Flatby. Andelseierne laget en overenskomst seg imellom som regulerte drift, kostnader og håndtering av forskjellige tenkte spørsmål som kunne oppstå. Første punkt bekrefter at grunn til vanndam og rett til framføring av vannledning, samt bruk av veg for seinere vedlikehold er kjøpt av Marta Fladby for kr 300,-. Andelslaget hadde en andelskapital på kr 12 000, hvorav kr 10 000 var lånt i Gjerdrum Sparebank, og resten innbetalt av andelshaverne. Til sammen hadde diss 9, 138 andeler ved oppstart. Det skulle velges styre på 3 – formann, kasserer og styremedlem, med 3 personlige varamedlemmer og to revisorer. På den måten hadde nesten alle andelseiere en funksjon, og det er vedtaksført at arbeidet i styre er gratis. Styret skulle sørge for at driften foregikk forsvarlig, og at avdrag og renter ble betalt i rett tid. De skulle også sammenkalle til årsmøte hvert år innen utgangen av mars. For å fastsette den årlige vannavgiften til den enkelte skulle det beregnes etter følgende kriterier: en andel = 1 menneske eller to storfe over 2 år, eller to hester over 2 vår, eller 4 ungfø under 2 år eller 4 griser over 6 mnd. En andel kostet kr 5. Vannverket hadde også i vedtektene at det var forbudt å overlate vann til ikke andelseiere, og styre kunne ved fare for vannmangel forby bilvask og hagevanning.

Bygging

Som nevnt tidligere valgte andelseierne å legge vannverket i Flatbyfjellet i skogen til Marta Fladby. Demning ble murt opp slik at en bekken fylte et basseng. Fra demningen ble det gravd og lagt ned viklede trerør 230 m ned til dyrkamarka på Nordre Flatby. (Ledningene ellers var galvaniserte jernrør). Derfra ble ledningen lagt videre over dyrkamark og beiter til Holmen og videre til Fjellesta og Hammer. Ved Kroken ble en avstikker gravd over til Asmyr. Alle disse ledningene ble gravd for hånd, og demningen og etableringen ellers ble også gjort for hånd. Sand og sement ble kjørt fram med hest. Mye av jobben ble gjort ved pliksing (dugnad). Men også lokale håndverkere deltok, både som konsulenter, leverandører av utstyr og som håndverkere. Det finnes ikke noen nøyaktig tidsangivelse på når byggingen startet, men av brev og notater kan det se ut som om planleggingen startet i 1929, men at selve jobben antagelig startet i 1930. Første årsmøte vi finner dokumentert ble imidlertid ikke holdt før 21/6 1937.

Overløpet i sørenden av dammen en høstdag i 2019

Drift

Pliksing

Vannverket ble i stor grad etablert med leide ressurser, både til graving, legging av rør og støyping av dammen. Men gjennom alle åra vannverket var i drift ble mye av jobben gjort ved pliksing (dugnad). Den aller største jobben som ble gjort på dugnad var i året 1947. Fordi det var planlagt rensing og forhøyning av demningen ble en mindre dam nede på jordene til Nordre Flatby rensen og koblet på vannverket. Etter det ble høyden på demningen høynet med 1 m. Denne jobben er det ført timer over i egne bok. Den viser at de 10 andelseierne til sammen brukte over 1020 timer og i tillegg 124 timer med hest. Som byggeleder var Sigurd Belstad leid inn, men kjøring av grus, forskaling og

støyping ble gjort av andelseierne. Årsberetningen bemerker at det for rensingen av gårdsdammen ikke er notert timer til pliks.

Våren, sommeren og høsten 1947 var ekstremt tørr og da gikk dammen tom for vann. Det kom ikke nedbør det året fra april til desember. I november var situasjonen så preker at det ble bestemt å pumpe vann fra Ulvedalstjernet til dammen. Dette var en stor jobb. Ulvedalstjernet ligger 195 moh. Ulvedalshøgda er over 270 moh. og Flatbydamen ligger 220 moh. Det ble lånt en bensinmotor av en av andelseierne til å dra pumpene som var leid sammen med rør og slanger, til sammen 1200 m. Pumpingen startet søndag 2. november på kvelden og gikk kontinuerlig fram til mandag 24. november kl. 12 middag kan vi lese av årsberetningen for 1947. Også denne jobben ble gjort med pliksing, til sammen 1512 timer. Det er også bemerket at på langt nær alle timer er registrert, og heller ikke bruk av hest er tatt med. Sjølve pumpingen er kostnadsført med til sammen 2800 kr til leie og drift av pumper, ledninger og motor. For å få finansiert dette årets kostnader ble det opptatt et nytt lån Gjerdrum Sparebank på kr 3700,-, ved siden av ekstra innbetaling fra andelseierne. Også 1959 var en tørr sommer og dammen gikk også da tom. Forfatteren som da var 5 år husker at det ble lånt pumper og slanger av Sivilforsvaret på Grorud. Slanger ble også da lagt fra Ulvesalstjernet og pumpet slik som i 1947. Det ble brukt to pumper, en ved Ulvedalstjernet og en på toppen. Pumpene fikk vannverket bare lånt et par dager denne gangen, men det holdt til å fylle litt opp i dammen, og jeg minnes at det faktisk startet å regne ikke lenge etterpå. Det er lite å finne om pumpingen fra 1959 i protokoller, men også denne gang ble alt gjort på dugnad. Jeg husker godt at det var mye folk i skogen og at mye spennende skjedde. Sikkert mye jobbing, men også sosialt og nyttig for fellesskapet.

Telling av andeler.

Ved jevne mellomrom ble det av årsmøtet oppnevnt to andelseiere til å telle andeler hos den enkelte andelseier, og etter hvert også hos de andre husstandene vannverket leverte vann til. Første telling ble utført i 1944. Da ble det 147,5 andel, samt at vi ser vannverket har levert vann til 1 ikke andelseier. I 1955 var neste telling med 155 registrerte andeler. Nå var en ny andelseier tatt inn og det var 10 andelseier, noe det ble resten av vannverkets levetid. Neste telling er i 1967 og da er andelene økt til 225, ved tellingen i 1970 er andelene 223, i 1972, 292 (flere nye abonnenter), i 1973, 270 andeler. 1982, 273 andeler i 1989, 248 andeler som var siste telling før vannverket ble overført til kommunen.

Omlagginger og vannlekkasjer.

Vannverket fikk fra tid til annen vannlekkasjer. Noen var enkle å finne, mens andre var det rene detektivarbeidet å finne. En slik lekkasje skjedde i jula 1988. Den ble oppdaget ved at vannstanden i dammen sank raskere enn normalt. Det var vanlig at Ivar og Kristian Fladby relativt regelmessig var oppe ved dammen for å sjekke vannstanden. De hadde en relativt god oversikt over hvor mye vannstanden sank per. døgn i perioder med lite tilsig, som seinhøstes, vinter og tørre å somre. Var det unormalt forbruk ble det satt i gang leting etter lekkasjer. Det var god oversikt over hvor ledninger gikk, og det ble sett etter unormal fuktighet på jorder, eller ekstra vannmengder i bekker. Dugnad ble iverksatt når slike hendelser ble meldt. Etter mye leting ble til slutt lekkasjen funnet. Den var i et ubebodd hus, hvor ledningen hadde fått brudd og vannet gikk i dreneringen. Det gikk mer enn 14 dager før denne lekkasjen ble funnet i januar 1989. Hel i uhell var at januar 1989 var en av de mildeste på flere 10-år, og det var hverken tele eller snø slik at lekkasjen fort ble reparert når den først funnet.

I årenes løp ble det meste av vannledningen lagt om og byttet ut med plastledninger, gravingen ble etter hvert overtatt av maskiner, men det var alltid behov for manuell arbeidskraft ved slike jobber, og disse ble bestandig utført på dugnad av andelseiere og abonnenter av vannverket.

Forfatteren ved dammen en gang rundt 1960.

Samarbeid eller sammenslåing.

Årsmøter

I 1982 vedtar årsmøtet bla. å øke avgiften per. andel til kr 30. Årsmøtet bestemmer også en påkoblingsavgift for nye abonnenter til kr 1500.

Oppløsning

Første gang det var kontakt mellom Gjerdrum kommune og bygdas vannverk med tanke på å få til sammenslåing av vannverkene i bygda var i 1962. Ekstraordinært årsmøte i Fladby Vannverk avslo denne henvendelsen. Utover 1980 tallet ble det pålegg om vannprøver. Vannprøvene vist varierende kvalitet på vannet. Det kom også sentrale føringer for vannverk med over 20 husstander eller 100 andelseiere. Disse fikk pålegg om rensing av vann og å bygge renseanlegg. Samtidig gjorde Gjerdrum Kommune på nytt henvendelse til Fladby og Vardåsen Vannverk med tanke på å få til en overtakelse av disse vannverkene med Ask Kommunale vannverk. De første møtene var i 1991. Etter flere forhandlinger ble det enighet med Gjerdrum kommune om å overta begge vannverkene vederlagsfritt fra 1. januar 1999. I forbindelse med saksframlegget til kommunestyret vare det laget et konkret plan med flere utbedringer og utvidelser. Ett tiltak var høydebasseng bygd i Vardfjellet for å sikre nok vann i Sørbygda. Forlengelse av vannledninger langs Frognerlinna og til Tuterud var planlagt tidlig på 2000 tallet. Høydebasenget ble aldri bygd og vannledningen til Tuterud ble først ferdigstilt 15 år seinere. Argumentet for å overta vannverkene var jo bla. å trygge nok vann av god kvalitet til alle innbyggere så snart som mulig. En kan jo si at det tok sin tid med kommunal styring, sammenlignet med hele etableringen av Fladby vannverk som tok 3 – 5 år fra planlegging startet til all hadde vann i kranene sine. Alle oss som i løpet av de 60 – 70 åra vannverket var i drift har grunn til å takke de ildsjelene som i sin tid fikk etablert og bygget vannverket. Det er ingen tvil om at de var framsynte og handlekraftige personer, og en må heller ikke glemme at dette skjedde i de harde 30 – åra.

Gjerdrum september 2021.09.02

Per Fladby